

- صیانت و سامان‌دهی عرصه و حریم منظری تپه‌های باستانی سیلک
محسن جاوری، مجید منتظر ظهوری، جواد حسین‌زاده
- آران و بیدگل در منابع تاریخی / محمد مشهدی نوش‌آبادی
- سه یار هم‌بیاله در روستای خزاق راوند (گزارشی از حضور چند سپاهی مسلمان در کاشان) / حسین ایمانیان
- چشم‌اندازهای کاشان شناسانه تواریخ مستقل قم و اصفهان و کاشان / محمدرضا مهدیزاده
- سیمای اجتماعی یهودیان کاشان در دوره صفوی / حسین حیدری، علی فلاحیان ولدقانی
- تأثیر نقاشان کاشانی بر پارچه‌های دوره صفوی / ملیحه قربانی، حسن عزیزی
- بررسی چهار گویش کاشان (ابوزیدآبادی، بزرگی، تجماجی، قهرودی) / سید طیب رزاقی
- نظام سنتی آبیاری چشمه سلیمانیه فین / عباس تراب‌زاده

کاشان

پژوهشنامه

پژوهشنامه کاشان، مجله تخصصی مرکز پژوهشی کاشان‌شناسی دانشگاه کاشان
دوره جدید، شماره یازدهم (پیاپی نوزدهم) / پاییز و زمستان ۱۳۹۶

صاحب امتیاز: دانشگاه کاشان

مدیر مسئول: دکتر محمد مشهدی نوش آبادی

سر دبیر: دکتر محسن قاسم‌پور

ویراستار فارسی: دکتر محمد مشهدی نوش آبادی، معصومه عدالت‌پور

مترجم و ویراستار انگلیسی: امین مهربانی

هیئت تحریریه:

دکتر عباس اقبالی، دانشیار دانشگاه کاشان
دکتر حسین ایمانیان، استادیار دانشگاه کاشان
دکتر احمد بادکوبه هزاوه، دانشیار دانشگاه تهران
دکتر علی بیات، دانشیار دانشگاه تهران
دکتر ناصر تکمیل همایون، استاد بازنشسته پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
دکتر حمیدرضا جیحانی، استادیار دانشگاه کاشان
دکتر امیرحسین چیت‌سازیان، دانشیار دانشگاه کاشان
دکتر حسین حیدری، دانشیار دانشگاه کاشان
دکتر داریوش رحمانیان، دانشیار دانشگاه تهران
دکتر رضا شجری، دانشیار دانشگاه کاشان
دکتر حسن فاضلی نشلی، استاد دانشگاه تهران
دکتر محسن قاسم‌پور، دانشیار دانشگاه کاشان
دکتر محمدعلی کاظم‌بیک، دانشیار دانشگاه تهران
دکتر محمد مشهدی نوش آبادی، استادیار دانشگاه کاشان
دکتر محسن معصومی، دانشیار دانشگاه تهران
دکتر سید جمال موسوی، دانشیار دانشگاه تهران
دکتر ابراهیم موسی‌پور، استادیار بنیاد دایرةالمعارف اسلامی

نشانی مجله: کاشان، بلوار قطب راوندی، دانشگاه کاشان، دانشکده ادبیات و زبان‌های خارجی، مرکز پژوهشی کاشان‌شناسی

تلفن: ۰۳۱-۵۵۹۱۲۷۹۰

دورنگار: ۰۳۱-۵۵۹۱۲۷۹۳

کد پستی: ۵۱۱۶۷-۸۷۳۱۱۷

پست الکترونیکی: sh_kashan@kashanu.ac.ir

نشانی الکترونیکی در بانک اطلاعاتی نشریات کشور: www.Magiran.com

مقالات این نشریه در پایگاه sh-kashan.kashanu.ac.ir نمایه می‌شود.

کاشان پژوهشنامه

دوره جدید، شماره یازدهم (پیاپی نوزدهم) / پاییز و زمستان ۱۳۹۶
پژوهشنامه کاشان، مجله تخصصی مرکز پژوهشی کاشان‌شناسی دانشگاه کاشان

- ۳ صیانت و سامان‌دهی عرصه و حریم منظری تپه‌های باستانی سیلک
محسن جاوری، مجید منتظر ظهوری، جواد حسین‌زاده
- ۳۲ آران و بیدگل در منابع تاریخی / محمد مشهدی نوش‌آبادی
- ۵۶ سه یار هم‌پیماله در روستای خزاق راوند (گزارشی از حضور چند سپاهی مسلمان در کاشان)
حسین ایمانیان
- ۷۰ چشم‌اندازهای کاشان‌شناسانه تواریخ مستقل قم و اصفهان و کاشان / محمدرضا مهدیزاده
- ۱۰۴ سیمای اجتماعی یهودیان کاشان در دوره صفوی / حسین حیرتی، علی فلاحیان وادقانی
- ۱۲۲ تأثیر نقاشان کاشانی بر پارچه‌های دوره صفوی / ملیحه قربانی، حسن عزیزی
- ۱۳۸ بررسی چهار گویش کاشان (ابوزیدآبادی، برزکی، تَماجی، قهرودی) / سید طیب رزاقی
- ۱۵۸ نظام سستی آبیاری چشمه سلیمانیه فین / عباس تراب‌زاده

پژوهش‌نامه کاشان، شماره یازدهم (پیاپی ۱۹)
پاییز و زمستان ۱۳۹۶، ص ۳-۳۱

صیانت و سامان‌دهی عرصه و حریم منظری تپه‌های باستانی سیلک

تاریخ پذیرش: ۹۶/۱۰/۱۷

تاریخ دریافت: ۹۶/۷/۱۶

محسن جاوری*

مجید منتظر ظهوری**

جواد حسین‌زاده***

چکیده

تپه‌های سیلک کاشان از نخستین استقرارگاه‌های دائمی انسان (روستائشینی) در فلات ایران محسوب می‌شود که آثاری از هزاره هفتم (دوره نوسنگی) پیش از میلاد تا عصر آهن ۳ (دوره ماد) را در خود جای داده و بدین سبب ارزش و جایگاه فرهنگی و مطالعاتی ویژه‌ای دارد. محوطه باستانی سیلک در طول یک قرن اخیر آسیب‌های فراوانی را متحمل شده است. پدیده مخرب گسترش و توسعه کالبدی شهرها همیشه گریبان‌گیر محوطه‌های باستانی از قبیل سیلک که در بافت شهرها قرار دارند، بوده است. در راستای رویه ویرانگر و روزافزون گسترش و توسعه کالبدی شهر کاشان به طرف محوطه سیلک، کشاورزان منطقه نیز بیکار ننشسته و به اندازه وسیع و توان خویش، به عرصه محوطه سیلک یورش برده و بخشی از آن را برای کشاورزی تصرف کرده‌اند. با توجه به رشد روند دست‌اندازی و تعرض به عرصه و حریم سیلک و برای جلوگیری از آسیب‌های بیشتر عرصه و سامان‌دهی حریم منظری سیلک، میراث‌فرهنگی کاشان با مساعدت شهرداری کاشان، به تبیین برنامه و فعالیت مطالعاتی باستان‌شناسی با عنوان

صیانت و سامان‌دهی
عرصه و حریم
منظری تپه‌های
باستانی سیلک کاشان

•
•
•
•
•
•
•

* استادیار دانشگاه کاشان / javeri@kashanu.ac.ir

** استادیار مدعو دانشگاه کاشان / majid_zohor@yahoo.com

*** استادیار دانشگاه کاشان / javadhoseinzadeh@gmail.com

«گمانه‌زنی به منظور تعیین عرصه و پیشنهاد حریم محوطه باستانی سیلک» اقدام نمود که این پروژه پژوهشی به تعیین و تکمیل و مشخص شدن عرصه و حریم این محوطه باستانی منجر شد.

کلیدواژه‌ها: تپه‌های سیلک، باستان‌شناسی، تعیین عرصه و حریم، گمانه‌زنی.

مقدمه

محوطه‌های باستانی سیلک در بخش جنوب غرب شهر کاشان و در بخش غربی خیابان امیرکبیر قرار دارند که شهر کاشان را به محله فین، که باغ معروف فین در آن قرار دارد، وصل می‌کند. این محوطه یکی از نخستین محوطه‌های باستانی ایران است که در فهرست آثار ملی ایران، در تاریخ ۱۳۱۰/۶/۲۴ به شماره ۳۸ ثبت شده و این خود نشان از اهمیت این اثر و ضرورت حفظ و نگهداری از آن دارد (نک: تصویر ۱). اما متأسفانه در طی چند دهه اخیر و به ویژه پس از انقلاب که کشور با افزایش جمعیت شهری و به تبع آن، گسترش کالبدی شهرها مواجه شد، بسیاری از آثار باستانی و فرهنگی که در بافت شهری قرار داشتند، در معرض نابودی قرار گرفته‌اند. این روند همچنان ادامه دارد، به طوری که تپه‌های باستانی سیلک نیز آسیب‌های فراوانی دیده و بخش عظیمی از عرصه سیلک، به ویژه اراضی بین دو تپه، از دست‌اندازی کشاورزان بی‌بهره نمانده است.

بر اساس تصاویر هوایی و نقشه‌هایی که رومن گیرشمن، نخستین کاوشگر محوطه، در کتاب *سیلک کاشان* (۱۳۷۹، ج ۱) منتشر کرده است، این دو محوطه به طور کامل در بیرون از شهر کاشان قرار داشته‌اند و هیچ‌گونه ساخت‌وسازی در اطراف آن مشاهده نمی‌شود (نک: تصویر ۲). فقط در بخش شمال شرقی محوطه جنوبی و نیمه شرقی فضای بین دو محوطه، کرت‌بندی‌های کشاورزی دیده می‌شود. نکته دیگر اینکه در بخش غرب هر دو محوطه، چند رشته قنات دیده می‌شود که امروزه اثری از آن‌ها نیست.^۱ حضور این قنات‌ها تا دهه ۱۳۲۰ شمسی، زمانی که این تصویر گرفته شده، نشان می‌دهد که این زمین‌ها قطعاً جزء زمین‌های شخصی نبوده است؛ از این رو، دست‌اندازی و تملک زمین‌های بخش جنوبی و غربی این محوطه ریشه تاریخی نداشته و امری تازه است. حال با توجه به این مستندات متقن، برخی از مالکان زمین‌های بخش جنوبی و غربی مدعی می‌شوند که ملک‌هایشان از اجداد و چندین نسل پیش به ایشان به ارث رسیده است.^۲

متأسفانه با وجود اینکه تاکنون پژوهش‌های علمی ارزشمند و گسترده‌ای روی این محوطه صورت گرفته (ملک‌شهمیرزادی، ۱۳۸۱، ۱۳۸۲، ۱۳۸۳، ۱۳۸۴، ۱۳۸۵؛ فاضلی، ۱۳۸۸)، هیچ‌یک از آن‌ها به طور نظام‌مند و حرفه‌ای و بر اساس گمانه‌زنی‌های باستان‌شناختی، برای تعیین عرصه و

پیشنهاد حریم محوطه سیلک اقدام نکرده و همین امر خسارت جبران ناپذیری به محوطه وارد کرده است. این خسارت‌ها به گونه‌ای است که در طی پنج سال علاوه بر آنکه ساختمان‌سازی‌ها و دیوارکشی‌های غیرمجاز و غیرقانونی در حریم درجه یک محوطه انجام گرفته، در بخش‌هایی نیز شاهد ساخت‌وساز در عرصه محوطه هستیم.

بر اساس مدارک و اسناد موجود، به نظر می‌رسد نخستین تلاش برای تعیین عرصه و پیشنهاد حریم برای محوطه‌های سیلک را مهندس آگه تهرانی در سال ۱۳۶۲ انجام داده است (نک: تصویر ۳). با وجود اینکه این کار بسیار ارزشمند و دست‌کم دست‌مایه‌ای برای سازمان میراث‌فرهنگی شهرستان کاشان برای جلوگیری از دست‌اندازی و تجاوز به حریم محوطه سیلک بوده، از آنجا که بر اساس کار گمانه‌زنی باستان‌شناختی نبوده است، از نظر نهادها و ادارات دولتی مانند شهرداری، اداره برق و گاز و تلفن، به بهانه واقع‌بینانه نبودن، چندان به رسمیت شناخته نشده و توجهی در بر نگرفته است. از طرف دیگر در سال‌های اخیر، برخی کارهای سطحی و غیرحرفه‌ای برای تعیین حریم محوطه انجام گرفته که آن‌چنان بی‌کیفیت و غیرمنطقی است که حتی ارزش اشاره هم ندارد.

حال با توجه به توضیحات ارائه‌شده و در راستای عزم راسخ میراث‌فرهنگی کاشان درخصوص سامان‌دهی این محوطه باستانی، ضرورت ایجاد می‌کرد برای جلوگیری از روند مخرب و فزاینده توسعه شهری و تعرض کشاورزان به عرصه و حریم این محوطه ارزشمند فرهنگی، اقدامی مطالعاتی و فعالیت علمی باستان‌شناسی صورت گیرد. مهم‌ترین پرسش‌های این پژوهش عبارت است از: ۱. نحوه گسترش دامنه عرصه واقعی تپه چگونه بوده و مساحت آن چقدر است؟ ۲. تشخیص حریم منظر محوطه‌های سیلک با توجه به پیشینه فرهنگی و چشم‌انداز آینده چگونه تبیین می‌گردد؟

۱. فعالیت‌های باستان‌شناسی

پس از گذار از تعریف و تبیین تحقیقات نخست و فراهم کردن مسیر فعالیت‌های میدانی باستان‌شناسی، سرانجام مهندس بهشتی، ریاست محترم سازمان میراث‌فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری، پروژه مطالعاتی و باستان‌شناختی را با اخذ مجوز از پژوهشکده باستان‌شناسی به شماره ۹۴/۳/۳۰ مورخ ۹۴/۱۴/۲۰/۴۰۳ درخصوص گمانه‌زنی به منظور تکمیل مطالعات باستان‌شناسی و تعیین عرصه و حریم محوطه باستانی سیلک، تهیه و تنظیم کرد. این فعالیت‌های باستان‌شناختی از تاریخ ۹۴/۴/۱۸ تا ۹۴/۵/۱۵ به طول انجامید.

با توجه به اینکه محوطه باستانی سیلک متشکل از دو تپه شمالی و جنوبی است که به فاصله

۶۰۰ متر از همدیگر قرار دارند، برای تعیین عرصه و حریم هریک از آن‌ها اقدام به گمانه‌زنی شد. در مجموع بعد از بررسی‌های باستان‌شناسی سطحی، یازده گمانه ۲×۲ متر در فاصله‌های مشخصی از جهات اصلی و فرعی دو تپه شمالی و جنوبی ایجاد شد (نک: تصویر ۴). البته باید اشاره کرد که این دو تپه از نظر هویت مادی و فرهنگی یکپارچه بوده و به هیچ روی قابل گسست از یکدیگر نیستند. همچنین با توجه به ضرورت حفظ منظر فرهنگی و حریم این دو تپه، تمام زمین‌های میان این دو تپه به‌عنوان عرصه در نظر گرفته شد، به‌گونه‌ای که انگار فقط یک محوطه می‌بایست تعیین حریم شود. به همین سبب، گروه کاوش از گمانه‌زنی در زمین‌های بین دو تپه شمالی و جنوبی که امروزه به تعرض کشاورزان و باغداران درآمده، خودداری کرد و تمامی این اراضی را از پیش به‌عنوان عرصه محوطه سیلک قلمداد نمود. در انتخاب محل گمانه‌ها، چند عامل مدنظر بود؛ از جمله: پراکندگی سفال و دست‌ساخته‌ها، وضعیت عرصه مشهود فعلی و گزارش‌های باستان‌شناسی پیشین محوطه. در مجموع بر اساس این عوامل به نظر می‌رسید که فاصله حدود ۵۰ متر از دامنه فعلی محوطه می‌بایست فاصله منطقی برای شروع باشد و با این پیش‌فرض، گمانه‌زنی در محوطه آغاز شد. از طرف دیگر بر اساس گزارش‌های باستان‌شناختی پیشین مشخص شده است که پایین‌ترین لایه هر دو محوطه حدود ۵ تا ۶ متر از سطح زمین‌های اطرافشان پایین‌ترند؛ از این‌رو در برخی از گمانه‌ها برای احتیاط بیشتر و حصول اطمینان می‌بایست تا عمق بیش از پنج متر نیز بررسی شود تا تعیین عرصه به‌طور موثق و مستند انجام گیرد. در ادامه، گزارش مختصر روند کاوش گمانه‌ها آمده است و در نهایت بر اساس یافته‌ها و نتایجی که هریک از آن‌ها به دست داده‌اند و نیز با توجه به وضعیت خاص محوطه سیلک، خط عرصه، حریم درجه‌یک و درجه‌دو و نیز ضوابط و مقررات هریک از این خطوط تعیین شد.

۲. گمانه ۱

گمانه ۱ (T.T.1) به‌منظور تعیین عرصه بخش غربی محوطه سیلک شمالی در فاصله حدود ۶۰ تا ۷۰ متری غرب تپه انتخاب شد (نک: تصویر ۴). مختصات UTM گمانه عبارت است از: $X: 537839,214$ ، $Y: 3759361,905$ و $Z: 953$ در مجموع کاوش در گمانه ۱ با برداشت شش کانتکست در عمق ۴۷۰ سانتی‌متر به پایان رسید (نک: تصویر ۵). با توجه به نوع بافت خاک و بر جا نبودن داده‌های فرهنگی (سفال‌ها) و همچنین مضطرب بودن کانتکست‌ها و نبود لایه‌های فرهنگی، می‌توان این‌گونه استنباط کرد که دامنه غربی تپه شمالی سیلک تا این قسمت امتداد ندارد (جاوری و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۱-۲۳). با توجه به موقعیت به نظر می‌رسد که عرصه واقعی

محوطه شمالی سیلک می‌بایست جایی بین این گمانه و لبه فعلی محوطه قرار داشته باشد، اما با توجه به اهمیت این محوطه مطلوب است که محل همین گمانه که در ۷۰ متری غرب تپه شمالی قرار دارد، به‌عنوان نقطه‌ای که خط عرصه بخش غربی تپه شمالی را تعیین می‌کند، در نظر گرفته شود.

۳. گمانه ۲

گمانه ۲ به‌منظور تعیین عرصه و پیشنهاد حریم محوطه شمالی سیلک در بخش شمال غربی تپه شمالی و در فاصله حدود ۵۰ متری از دامنه آن قرار گرفته است (نک: تصویر ۴). مکان این گمانه با توجه به فعالیت‌های باستان‌شناختی که پیش‌تر انجام گرفته و نیز با بررسی تصاویر ماهواره‌ای و نقشه‌های شهری انتخاب شد. مختصات UTM گمانه عبارت است از: $X: 537712, 195$ ، $Y: 3759564, 072$ و $Z: 959$ کاوش در گمانه ۲ در عمق ۵۳۰ سانتی‌متر با برداشت ۱۰ کانتکست به پایان رسید (نک: شکل ۲). با توجه به نهشته‌های کاوش‌شده معلوم شد در این گمانه، لایه فرهنگی برج‌ها که نشان از هرگونه فعالیت انسانی در گذشته در این قسمت از پیرامون محوطه باشد، وجود ندارد (همان: ۳۸۲۳). از این‌رو به نظر می‌رسد که دامنه شمال شرقی محوطه شمالی سیلک تا این بخش کشیده نشده و عرصه اصلی محوطه می‌بایست جایی بین این گمانه و دامنه کنونی محوطه باشد. اما با توجه به اینکه گمانه ۲ در فاصله ۵۰ متری شمال شرق تپه شمالی سیلک قرار دارد، می‌توان همین نقطه را به‌عنوان نقطه‌ای که خط عرصه شمال شرقی محوطه را تعیین می‌کند، در نظر گرفت.

۴. گمانه ۳

گمانه ۳ به فاصله ۵۰ متری شمال شرقی محوطه شمالی سیلک و به فاصله ده متری جنوب خیابان آسفالتی که از کنار محوطه عبور می‌کند ایجاد شد. مختصات UTM گمانه عبارت است از: $X: 537790, 376$ ، $Y: 3759383, 775$ و $Z: 959$ کاوش در گمانه ۳ در عمق ۶۳۵ سانتی‌متر با برداشت ۱۴ کانتکست پس از برخورد با بستر لاشه سنگی که (در گمانه ۴ نیز دیده می‌شود و در ادامه به آن اشاره خواهد شد) به پایان رسید (نک: شکل ۳). از مهم‌ترین یافته‌های این گمانه سفال، یک قطعه جوش مفرغ، دست‌ساخته‌های سنگی، ابزارهای سنگی، توکن گلی، مهره‌های سنگی و گلی و استخوان‌های حیوانی است. با وجود اینکه تعداد فراوانی سفال و دست‌ساخته‌های دیگر در این گمانه از کانتکست‌های متعدد یافت شده، با توجه به بافت مضطرب نهشته‌های کاوش‌شده، آمیختگی سفال‌های دوره‌های مختلف و نیز وجود لایه‌های

صیانت و ساماندهی
عرصه و حریم
منظری تپه‌های
باستانی سیلک کاشان

•
•
•
•
•
•
•

متناوب آبرفتی در کانتکست‌ها و عمق‌های مختلف گمانه، کاملاً روشن است که این بخش از محوطه، جزء بافت برجای و مسکونی نبوده و دست‌ساخته‌ها به‌واسطه فرایندهای فرسایشی طبیعی به این بخش منتقل شده‌اند. با توجه به نتایج کار در گمانه‌های چهارگانه‌ای که در محوطه شمالی ایجاد شده‌اند، به نظر می‌رسد شیب طبیعی دشت به‌سوی بخش شرقی محوطه بوده به‌گونه‌ای که جریان‌های آبرفتی سطحی، مواد فرهنگی سبک و قابل حمل را از قسمت‌های بلندتر یعنی دامنه شرقی تپه می‌شسته و در این قسمت‌ها (گمانه‌های ۳ و ۴ که در حدود ۵۰ متری از دامنه امروزی تپه واقع شده‌اند) انباشت می‌کرده است (همان: ۱۰۲-۳۸). به این ترتیب قطعاً عرصه واقعی بخش شمال شرقی محوطه شمالی می‌بایست جایی بین گمانه ۳ و لبه کنونی محوطه باشد؛ اما با توجه به اهمیت محوطه و نیز پیشروی‌هایی که در اطراف محوطه صورت گرفته و به حریم آن تجاوز شده است، به نظر می‌رسد محل گمانه ۳ که در فاصله ۵۰ متری از محوطه قرار دارد، به‌عنوان محلی مناسب برای تعیین خط عرصه شمال شرقی محوطه در نظر گرفته شود.

۵. گمانه ۴

این گمانه در ۵۰ متری بخش شرقی محوطه شمالی سیلک ایجاد شد. هدف از کاوش در این بخش، تعیین خط عرصه شرقی محوطه شمالی سیلک است (نک: تصویر ۴). مختصات UTM گمانه عبارت است از: $X: 537690, 12$; $Y: 3759248, 552$ و $Z: 966$ کاوش در گمانه ۴ در عمق ۷۴۰ سانتی‌متر با برداشت ۱۰ کانتکست پس از برخورد با بستر لاشه سنگی که در امتداد شمال به جنوب تپه‌های سیلک شکل گرفته، به پایان رسید (نک: شکل ۴). بیشتر کانتکست‌های برداشت‌شده به‌لحاظ بافت خاک مشابه بود؛ بدین سبب در مواردی کانتکست‌ها (لایه‌ها) به‌صورت متریک برداشت شد. یافته‌های فرهنگی این گمانه عبارت است از: سفال، ابزار سنگی و استخوان حیوانی. با توجه به نهشته‌های کاوش شده معلوم شد در این گمانه، لایه فرهنگی و استقرار مرتبط با تپه شمالی وجود ندارد و تمامی کانتکست حاصل فعالیت‌های طبیعی و آبرفتی است که احتمالاً به‌علت شیب طبیعی، مواد فرهنگی را از بخش‌های مرتفع‌تر محوطه شسته و در این بخش از پیرامون آن انباشت کرده است. نکته جالب اینجاست که همان بستر لاشه سنگی بازالتی سیاه‌رنگ که در عمق حدود ۶/۵ متری در گمانه ۳ دیده شد، در گمانه ۴ در عمق ۷۳۰ سانتی‌متری دیده می‌شود. این موضوع نشان می‌دهد که این دو کانتکست در اصل یک بستر سیلابی طبیعی‌اند که در بخش شرقی محوطه شمالی سیلک قرار داشته و احتمالاً متعلق به نیمه نخست دوران هولوسن

باشند (همان: ۱۰۲-۱۲۶). به این ترتیب با توجه به مجموع فعالیت‌های و یافته‌های به دست آمده از کاوش در گمانه ۴، به نظر می‌رسد عرصه اصلی محوطه می‌بایست در جایی بین این گمانه و دامنه فعلی محوطه باشد؛ اما با توجه به حساسیت محوطه و تهدیدهایی که برای آن وجود دارد، می‌توان محل گمانه ۴ را به عنوان نقطه‌ای که محدوده عرصه بخش شرقی محوطه را تعیین می‌کند، در نظر گرفت.

۶. گمانه ۵

گمانه ۵ نخستین گمانه‌ای است که برای تعیین عرصه و پیشنهاد حریم محوطه جنوبی سیلک ایجاد شد. با توجه به مطالعاتی که پیش‌تر در بین دو محوطه انجام گرفته بود، مشخص شده که از نظر بافت استقرار میان محوطه‌های شمالی و جنوبی، پیوستگی وجود ندارد (حیدری، ۱۳۸۱). از طرفی با توجه به اینکه محوطه‌های شمالی و جنوبی از نظر فرهنگی یک مجموعه یکپارچه بوده و می‌بایست به عنوان یک محوطه در نظر گرفته شوند، هیچ‌گونه ضرورتی برای گمانه‌زنی در فضای میان دو محوطه وجود نداشته است. بنابراین نخستین گمانه برای تعیین عرصه بخش جنوبی (گمانه ۵) در بخش شرق تپه جنوبی ایجاد شد و سایر گمانه نیز بر همین روال در سایر جهات یعنی جنوب شرق، جنوب غرب و غرب مکان‌یابی شدند.

گمانه ۵ در شرق محوطه جنوبی سیلک و در فاصله ۴۰ متری از دامنه تپه واقع شده است. این گمانه در یک قطعه زمین کشاورزی قرار گرفته که هم‌اکنون نیز به عنوان زمین زراعی استفاده می‌شود. مختصات UTM گمانه عبارت است از: $X: 5377489,36$ ، $Y: 3758766,200$ و $Z: 967$. کاوش در گمانه ۵ در بخش شرقی با برداشت ۹ کانتکست تا عمق ۵۵۰ سانتی‌متر به پایان رسید (نک: شکل ۵). با توجه به ماهیت کانتکست‌های برداشت‌شده و نبود هیچ اثری از بافت، لایه، عارضه یا اثری برجای که مرتبط با محوطه جنوبی سیلک باشد، به نظر می‌رسد این بخش از محوطه در اصل بخش پیرامونی محوطه را تشکیل می‌دهد (جاوری و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۲۶-۱۵۵). بر این اساس و نیز بر اساس یافته‌ها و شواهد باستان‌شناختی مانند سفال و استخوان که از کانتکست‌های این گمانه به دست آمده، موقعیت این گمانه را که در فاصله ۵۰ متری از دامنه کنونی محوطه قرار دارد، می‌توان به عنوان حد انتهای عرصه شرقی محوطه جنوبی سیلک معرفی کرده و این نقطه، محلی باشد که خط عرصه بخش شمال شرقی محوطه جنوبی از آن عبور می‌کند.

۷. گمانه ۶

این گمانه در بخش جنوب شرقی تپه جنوبی در فاصله حدود ۳۰ متری از دامنه تپه واقع شده که

هدف از کاوش در این قسمت، تعیین عرصه در جهت جنوب شرقی محوطه جنوبی سیلک است. مختصات UTM گمانه عبارت است از: $X: 537423,74$ ، $Y: 3758608,59$ و $Z: 966$. کاوش در گمانه ۶ در عمق ۳ متری از مبدأ اندازه‌گیری با برداشت ۵ کانتکست به پایان رسید. در این عمق با یافت شدن یک پی یا دیوار سنگی و یک کف استقرار مرتب با تپه جنوبی سیلک، کاوش در این گمانه متوقف شد (نک: تصویر ۶). با توجه به سفال‌های یافت‌شده در این کانتکست، به نظر می‌رسد این بقایا متعلق به دوره آهن محوطه باشد (همان، ۱۳۹۴: ۱۵۵-۱۸۰). با محرز شدن اینکه این بخش از پیرامون محوطه جزء عرصه محوطه جنوبی سیلک است، در همین راستا (یعنی جهت جنوب شرق محوطه) در فاصله ۵۰ متری از این گمانه، گمانه‌ای دیگر به نام گمانه ۹ انتخاب شد تا کار کاوش در آنجا ادامه یابد.

۸. گمانه ۷

گمانه ۷ در جنوب غرب محوطه جنوبی سیلک، در فاصله حدود ۵۰ متری از دامنه محوطه (حدود ۷۰ متری جنوب غرب سکوی بزرگ خشتی سیلک) در یک باغ شخصی (که کاملاً به عرصه محوطه تجاوز کرده) قرار گرفته است (نک: تصویر ۷). مختصات UTM گمانه عبارت است از: $X: 537237,83$ ، $Y: 3758698,85$ و $Z: 968$. کاوش در گمانه ۷ به منظور تعیین عرصه و حریم تپه جنوبی سیلک در بخش جنوب غربی، با برداشت ۴ کانتکست تا عمق ۱۳۵ سانتی‌متر ادامه یافت. کاوش در این گمانه به علت برخورد با یک دیوار خشتی (با توجه به سفال‌های یافت‌شده احتمالاً مربوط به عصر آهن ۳ باشد) که در نیمه شرقی گمانه امتداد داشت، متوقف شد و گسترش عرصه تپه جنوبی سیلک تا این گمانه که در حدود ۵۰ متری دامنه آن قرار دارد، محرز گردید (جاوری و دیگران، ۱۳۹۴: ۱۸۰-۱۹۵) (نک: تصویر ۸ و شکل ۷). به همین سبب برای تعیین عرصه این بخش از تپه جنوبی سیلک (جنوب غربی) گمانه دیگری (گمانه ۱۰) در فاصله ۴۰ متری از این گمانه و در همین راستا انتخاب شد و مورد کاوش قرار گرفت.

۹. گمانه ۸

این گمانه با ابعاد ۲×۲ متر در شمال غربی محوطه جنوبی سیلک در فاصله ۷۰ متری از مرکز تپه واقع شده که هدف از آن تعیین عرصه غرب و شمال غربی محوطه جنوبی سیلک است (نک: تصویر ۴). این گمانه در یک قطعه زمین بایر و در قسمتی قرار گرفته که بنا به گزارش گیرشمن، محل گورستان B سیلک است (گیرشمن، ۱۳۷۹). مختصات UTM گمانه عبارت است از: $X: 537197,233$ ، $Y: 3758872,314$ و $Z: 965$. کاوش در گمانه ۸ با برداشت ۴ کانتکست تا عمق

۲۵۰ سانتی متری از سطح ادامه یافت (نک: شکل ۸). شواهد باستان‌شناختی و ماهیت بافت کانتکست‌ها حاکی از آن هستند که در این گمانه، لایه فرهنگی مرتبط با تپه جنوبی وجود ندارد و عرصه محوطه می‌بایست جایی میان گمانه و دامنه کنونی محوطه باشد (جاوری و دیگران، ۱۳۹۴: ۲۰۵-۱۹۵). با این حال بنا بر کاوش‌های گیرشمن، این قسمت جزء گورستان B سیلک بوده؛ از این رو مطلوب است که موقعیت این گمانه را که در فاصله ۷۰ متری از دامنه تپه جنوبی قرار دارد، به‌عنوان حد انتهایی عرصه محوطه جنوبی در جهت شمال غربی در نظر بگیریم.

۱۰. گمانه ۹

این گمانه در جنوب شرق محوطه جنوبی در فاصله ۵۰ متری از گمانه ۶ (که به‌علت برخورد به لایه فرهنگی کاوش در آن متوقف شد) و ۱۰۰ متری دامنه کنونی محوطه جنوبی واقع شده که هدف از کاوش در این بخش، تعیین عرصه جنوب شرقی محوطه جنوبی است. مختصات UTM گمانه عبارت است از: X: ۵۳۷۴۵۳,۰۲۶، Y: ۳۷۵۸۵۶۴,۹۳۴ و Z: ۹۷۰. کاوش در گمانه ۹ با برداشت ۸ کانتکست تا عمق ۳۷۰ سانتی متر ادامه یافت (نک: شکل ۹). هرچند در این گمانه، بخش اندکی از بقایای گوری مربوط به عصر ۳ در برش شرقی شناسایی شد (نک: تصویر ۹)، روند کاوش در این گمانه ادامه یافت تا کیفیت لایه‌های پایین‌تر نیز بررسی شود. ادامه روند کاوش در این گمانه مشخص ساخت لایه‌های زیرین این گمانه تا روی خاک بکر فاقد هر گونه لایه و مواد فرهنگی بوده و عرصه استقرار محوطه جنوبی سیلک می‌بایست جایی میان گمانه ۶ و گمانه ۹ باشد. اما با توجه به یافت شدن آثاری مضطرب از فعالیت‌های فرهنگی و انسانی (احتمالاً یک گور) و با توجه به کاوش‌های گیرشمن مبنی بر اینکه این قسمت در محدوده گورستان A سیلک قرار دارد، به نظر می‌رسد این گمانه را می‌توان به‌عنوان نقطه‌ای که خط عرصه از آن عبور می‌کند، در نظر گرفت (جاوری و دیگران، ۱۳۹۴: ۲۰۵-۲۲۶). از طرف دیگر باید اشاره کرد که با در نظر گرفتن نظر گیرشمن مبنی بر اینکه گورستان A سیلک بسیار وسیع است و ممکن است تا روستای دیزچه (که امروزه آن‌سوی خیابان امیرکبیر قرار دارد) نیز ادامه داشته باشد، تعیین عرصه و حدود گورستان A با فعالیت‌های گمانه‌زنی انجام‌شده نیست. بنابراین مطلوب است که با بررسی عکس‌های هوایی و نقشه‌های تهیه‌شده توسط تیم گیرشمن، حد و مرز گورستان A و همچنین B مشخص شود.

۱۱. گمانه ۱۰

این گمانه در جنوب غرب محوطه جنوبی سیلک در فاصله ۴۰ متری از گمانه ۷ (که به‌علت برخورد به لایه فرهنگی کاوش در آن متوقف شد) و ۷۰ متری از دامنه تپه جنوبی واقع شده که

صیانت و سالم‌نمایی

عرصه و حریم
منظری تپه‌های
باستانی سیلک کاشان

هدف از کاوش در این بخش، تعیین عرصه جنوب غرب محوطه جنوبی سیلک است.^۳ مختصات UTM گمانه عبارت است از: X: ۵۳۷۱۸۷,۱۵, Y: ۳۷۵۸۶۷۱,۱۴۶ و Z: ۹۶۷. کاوش در گمانه ۱۰ با برداشت ۵ کانتکست در عمق ۲۱۵ سانتی متر به پایان رسید. شناسایی سازه حرارتی برجای در این گمانه، که به احتمال زیاد به دوره آهن ۳ مربوط است (با توجه به سفال‌های یافت‌شده در کنار آن)، امتداد عرصه تپه جنوبی تا موقعیت این گمانه (۸۰ متری از دامنه جنوب غربی محوطه جنوبی) را محرز و مشخص ساخت (نک: شکل ۱۰). به همین دلیل برای تعیین عرصه تپه در این بخش، اقدام به کاوش در گمانه‌ای دیگر (شماره ۱۱) در فاصله ۵۰ متری از این گمانه شد (جاوری و دیگران، ۱۳۹۴: ۲۲۶-۲۳۶).

۱۲. گمانه ۱۱

این گمانه در فاصله ۶۰ متری غرب گمانه ۱۰ (که به علت برخورد به لایه فرهنگی کاوش در آن متوقف شد) و ۱۴۰ متری از دامنه جنوب غربی تپه جنوبی واقع شده که هدف از کاوش در این بخش، تعیین عرصه جنوب غرب تپه جنوبی سیلک است.^۴ کاوش در این گمانه با برداشت ۳ کانتکست تا عمق ۲۵۰ سانتی متر ادامه یافت (نک: شکل ۱۱). از آنجا که در کانتکست‌های برداشت‌شده در این گمانه، هیچ یافته فرهنگی به دست نیامد و با توجه به بافت نهشته‌های این کانتکست که بسیار سخت و غیرقابل کندن است و دقیقاً شبیه به بستر طبیعی منطقه است، ادامه کاوش در گمانه متوقف شد. از این رو با توجه به اینکه در گمانه ۱۰ که میان این گمانه و عرصه محوطه قرار دارد و شواهدی از فعالیت‌های انسانی در آن به دست آمد، به نظر می‌رسد موقعیت گمانه ۱۱ که در فاصله ۱۴۰ متری از دامنه تپه جنوبی سیلک قرار دارد، می‌تواند به عنوان حد انتهای عرصه جنوب غربی تپه جنوبی سیلک محسوب شود.

نتیجه‌گیری

با کاوش تعداد ۱۱ گمانه باستان‌شناختی که عمق بیشترین آن‌ها ۷ متر و نیم و کمترین آن‌ها ۲ متر و نیم بود، عرصه محوطه سیلک که تاکنون به طور علمی و از طریق روش‌های باستان‌شناسی مشخص نشده بود، تعیین شد. در طی این برنامه، تعداد ۴ گمانه (۱ و ۲ و ۳ و ۴) در پیرامون محوطه شمالی ایجاد شد که در هیچ‌یک از آن‌ها به اثر، لایه، عارضه یا بافت برجایی که نشان از فعالیت‌های انسانی در بستر نخستین خود باشد، برخورد نشد. به این ترتیب برای محوطه شمالی همان نقاطی که گمانه‌ها ایجاد شده بود، به عنوان نقاطی که راهنمایی تعیین خط عرصه باشند، در نظر گرفته شد (نقشه ۱).

در محوطه جنوبی نیز در ابتدا ۴ گمانه در چهار جهت شرق (گمانه ۵)، جنوب شرق (گمانه ۶)، جنوب غرب (گمانه ۷) و غرب (گمانه ۸) ایجاد شد. از میان گمانه ۵ و گمانه ۸ بدون برخورد به هیچ اثری، عارضه یا بافت باستان‌شناختی برجای و دست‌اول، بسته شد و محل آن‌ها به‌عنوان نقطه‌ای که راهنمای خط عرصه باشد انتخاب گردید (البته با توجه به وضعیت موجود و اهمیت محوطه، خط عرصه اندکی فراتر از این نقاط تعیین شده است). اما در گمانه‌های ۶ و ۷ شواهدی از آثار معماری و بافت‌های برجای و دست‌نخورده باستان‌شناختی یافت شد. از همین رو به‌ترتیب دو گمانه دیگر یعنی گمانه‌های ۹ و ۱۰ نیز هریک با حدود ۵۰ متر عقب‌نشینی از گمانه‌های ۶ و ۷ در جهت‌های جنوب شرق و جنوب غرب ایجاد شدند تا نقاط عرصه در این جهت‌ها نیز مشخص شود. گمانه ۹ در محلی از محوطه ایجاد شد که گیرشمن (۱۳۷۹ و ۱۳۸۹) گورستان A سیلک را در آنجا یافته و کاوش کرده بود. در این گمانه با وجود اینکه کانتکستی (کانتکست ۹۰۰۵) یافت شد که با توجه به یافته‌های سفالی به‌دست‌آمده از آن، شاید بقایای مضطرب از یک گور عصر آهن باشد، هیچ اثر یا عارضه دیگری که نشان از فعالیت‌های فرهنگی و انسانی باشد، به دست نیامده است. از طرف دیگر، عقب‌نشینی از این گمانه نیز به هیچ روی امکان‌پذیر نبوده؛ چراکه محل این گمانه دقیقاً در کنار سازه‌های مسکونی قرار داشته و در صورت عقب‌نشینی، گمانه‌ها می‌بایست در منازل مسکونی ایجاد گردد که عملاً امکان‌پذیر نیست. نکته دیگری که باید در نظر گرفت، این است که بر اساس کاوش‌ها و فعالیت‌های گیرشمن، این بخش گورستان محوطه بوده و گیرشمن تا جایی که گورها مشهود بوده آن‌ها را کاوش کرده است. اکنون احتمال کشف گورهای دیگر بر اساس گمانه‌زنی تصادفی اگر ناممکن نباشد احتمال آن بسیار اندک است؛ از این رو هیچ توجیه منطقی و عقلانی وجود ندارد که برای کشف گورستانی که اکنون بخش زیادی از آن از میان رفته، دست به گمانه‌زنی تصادفی زد. به این ترتیب محل گمانه ۹ به‌عنوان نقطه‌ای که راهنمای تعیین خط عرصه در بخش جنوب شرق محوطه است، در نظر گرفته شد.

با برخورد گمانه ۷ و سپس گمانه ۱۰ در جنوب غرب سیلک جنوبی به لایه‌های فرهنگی برجای (سازه خشتی و سازه صنعتی) کاوش در این بخش متوقف و این قسمت از اراضی تا شعاع ۷۰ متری به‌عنوان عرصه در نظر گرفته شد و گمانه دیگری (گمانه ۱۱) با ۶۰ متر عقب‌نشینی در جهت جنوب غرب محوطه ایجاد شد. در این گمانه با برداشت ۲ متر و نیم نهشته آهکی بسیار سخت و متراکم، حتی یک قطعه سفال از آن به دست نیامد و موقعیت این گمانه به‌عنوان نقطه‌ای که خط عرصه را در قسمت جنوب غرب محوطه جنوبی سیلک تعیین می‌کند، در نظر گرفته شد.

به این ترتیب با ایجاد ۷ گمانه در پیرامون محوطه جنوبی، تصویری دقیق‌تر و واقعی‌تر از عرصه محوطه به دست آمد و بر اساس این تصویر جدید، عرصه بخش جنوبی مشخص و خط آن تعیین شد (نقشه ۱). برای مشخص کردن فضای میان دو محوطه که تمامی جزء عرصه محسوب شد، بر اساس عوارض سطحی موجود، پراکندگی دست‌ساخته‌های باستانی، گمانه‌زنی‌ها و فعالیت‌های پیشین صورت‌گرفته در محوطه، تصاویر و نقشه‌های هوایی و توپوگرافیکی خط عرصه تعیین شد. این خط به‌گونه‌ای ترسیم شد که از روی مرز میان زمین‌های موجود گذر کرده تا برای تملک یا خریداری زمین‌ها توسط سازمان میراث‌فرهنگی مشکلی ایجاد نشود.

کاوش به‌منظور تعیین عرصه و حریم محوطه سیلک، یافته‌های باستان‌شناسی فراوانی را نیز در پی داشت که از کانتکست‌های مختلف در گمانه‌ها به دست آمدند. این یافته‌ها عبارت است از:

الف. سفال: سفال‌های به‌دست‌آمده از کاوش گمانه‌ها بازه زمانی سیلک ۲ و ۳ و همچنین سفال‌های عصر آهن (سیلک A, B) و سفال‌های تاریخی است. باید متذکر شویم بیشترین سفال‌های به‌دست‌آمده از گمانه‌های ۱ تا ۴ مربوط به سفال‌های سیلک ۲ و ۳ است که در این میان سهم سفال‌های سیلک ۲ بیشتر است. از طرفی در گمانه‌های ایجادشده در اطراف تپه جنوبی، سهم سفال‌های سیلک ۳ و عصر آهن بیشتر بوده که این آمار پراکندگی سفال‌ها با گاه‌نگاری دو محوطه خوانش داشته و در ارتباط است (تصاویر ۱۰ و ۱۱).

ب. ابزارهای سنگی و دست‌افزار: بیشتر این ابزارها از گمانه‌های ۱ تا ۴ به دست آمد که سهم عمده به گمانه ۳ تعلق دارد. این ابزارها به دوران نوسنگی و مس و سنگ تعلق دارند (نک: تصویر ۱۲).

ج. توکن و مهر: بیشتر این یافته‌ها از گمانه ۳ به دست آمدند که بر روی برخی نشان و اثر پارچه نیز مشخص است (نک: تصویر ۱۳).

د. آجر و اشیاء آجری تزئینی عصر آهن: این آجرهای تزئینی که یک قطعه از آن از گمانه ۶ به دست آمد، ساده و بدون نقش است که با توجه به فرم آن به عصر آهن ۳ (ماد) تعلق دارد که نمونه‌های آن را گیرشمن از کاوش خود به دست آورد (گیرشمن، ۱۳۸۹، ج ۲: ۳۳۸). همچنین شیئی آجری شبیه به مچ دست نیز از گمانه ۶ به دست آمد (نک: تصویر ۱۴).

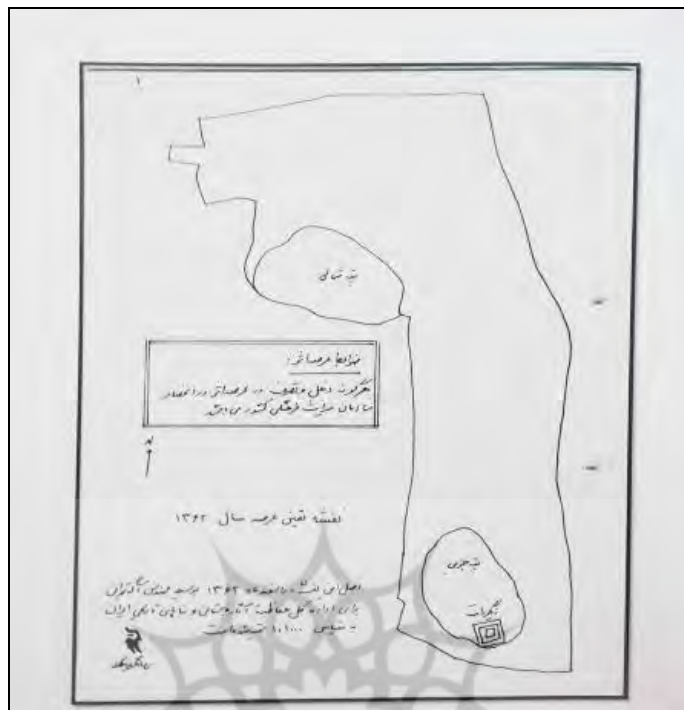
ح. بقایای استخوانی حیوانات که از بیشتر گمانه‌ها به دست آمد.

با توجه به گمانه‌زنی‌های صورت‌گرفته در اطراف دو تپه شمالی و جنوبی و همچنین با احتساب تمام اراضی واقع‌شده بین دو تپه به‌عنوان عرصه فرهنگی محوطه، عرصه محوطه سیلک

بر اساس گمانه‌های باز شده و نتیجه حاصل از آن‌ها با مساحتی حدود ۳۳ هکتار تعیین شد. با توجه به تعیین حریم‌های صورت گرفته پیشین، مساحت عرصه به صورت چشمگیری افزایش یافت که امید است روند آزادسازی اراضی مورد تعرض واقع شده در بخش عرصه به فرجام برسد. همچنین بر اساس خطوط عرصه تعیین شده و نیز با توجه به وضعیت موجود در پیرامون محوطه و رعایت قواعد و ضوابط درون‌سازمانی با در نظر گرفتن چشم‌انداز گذشته و آینده سیلک، خط حریم درجه یک به مساحت حدود ۸۵ هکتار و درجه دو به مساحت حدود ۱۲۸ هکتار مشخص و قوانین و ضوابط لازم به منظور حفاظت و صیانت از این اثر فرهنگی ارزشمند مدون گردید. امید است در آینده، شاهد سامان‌دهی منظری عرصه و حریم این محوطه باستانی باشیم.

پی‌نوشت‌ها:

۱. در حین کاوش در گمانه ۲ با یکی از میل‌های این قنات‌ها برخورد شد.
۲. شایان ذکر است که محوطه سیلک در موقعیت شهری مطلوب و باارزشی در دشت کاشان قرار گرفته و روند توسعه شهری و کشاورزی در دهه‌های اخیر در این منطقه رو به افزایش است. امروزه بخش گسترده‌ای از زمین‌های مربوط به عرصه و حریم این محوطه باستانی، در معرض دست‌اندازی و تعرض کشاورزان و همچنین ساخت‌وسازهای شهری قرار گرفته که به نوعی منظر و چشم‌انداز عرصه و حریم این محوطه باستانی را مخدوش نموده و در مواردی باعث آسیب آثار مرتبط با این میراث باستانی و ملی شده است. به این ترتیب با توجه به همه این مسائلی که بیان شد، لزوم گمانه‌زنی نظام‌مند باستان‌شناختی به منظور تعیین عرصه و پیشنهاد حریم برای این محوطه، بیش‌ازپیش احساس می‌شود.
۳. این گمانه در باغی به مالکیت آقای حسین هاشمی قرار گرفته است.
۴. این گمانه در قطعه زمینی در غرب و همجوار رستوران «ستاره سیلک» قرار گرفته و در فاصله بین گمانه ۱۰ تا این گمانه، تمامی زمین‌ها مسکونی است و امکان حفر گمانه وجود ندارد.

تصویر ۳: نقشه تعیین عرصه و پیشنهاد حریم سال ۱۳۶۲ که مهندس آگه تهرانی انجام داده است (نوروزی، ۱۳۹۲: تصویر ۳۴)

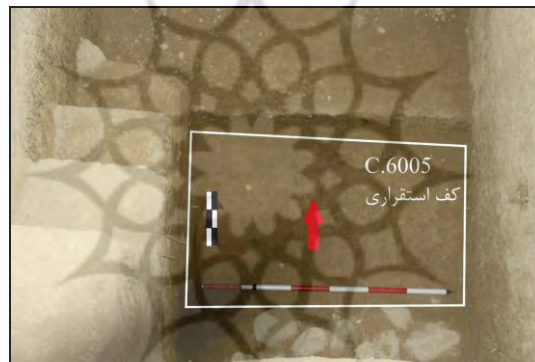

تصویر ۴: تصویر ماهواره‌ای محوطه‌های سیلک شمالی و جنوبی و گمانه‌های ایجاد شده در پایان فصل گمانه‌زنی

صیانت و سالم‌نمایی
عرصه و حریم
منظری تپه‌های
باستانی سیلک کاشان

تصویر ۵: نمای پایانی گمانه ۱ بعد از پایان کاوش

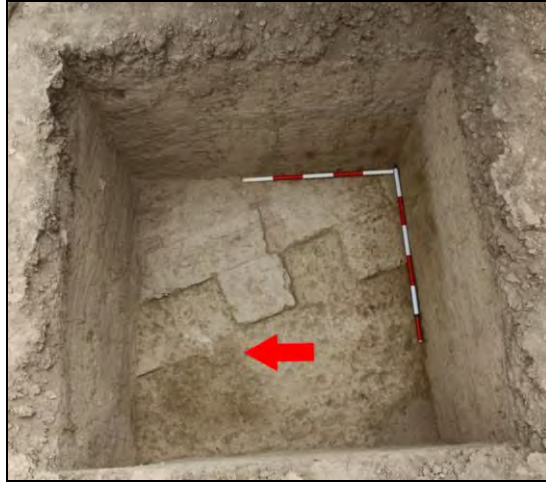

تصویر ۶: پی سنگی و کف استقراری یافت شده در گمانه ۶

تصویر ۷: موقعیت گمانه ۷ نسبت به محوطه جنوبی سیلک و تعرض کشاورزان به عرصه محوطه

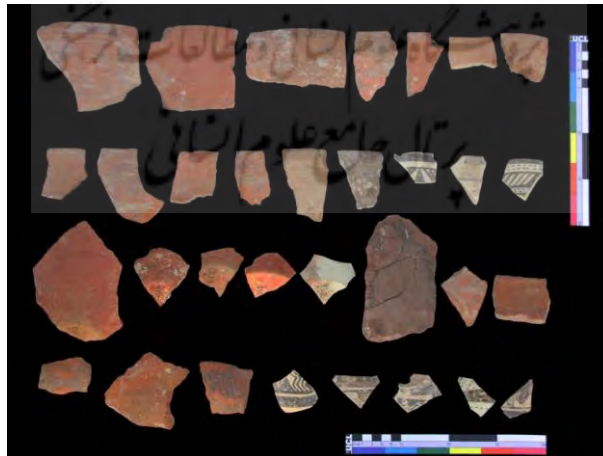
پژوهش نامه کاشان
شماره یازدهم (پایه ۱۹)
بایز و زمستان ۱۳۹۶

تصویر ۸: سازه خشتی یافت شده در گمانه ۷

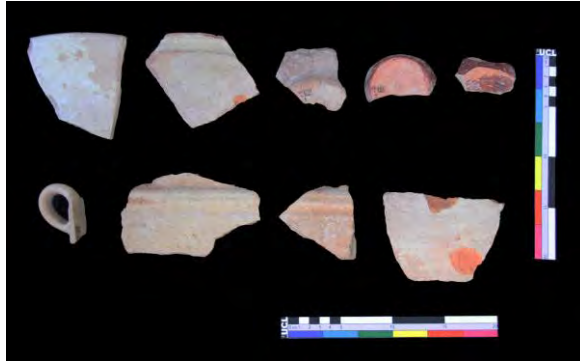

تصویر ۹: بقایای گور عصر آهن در برش شرقی گمانه ۹

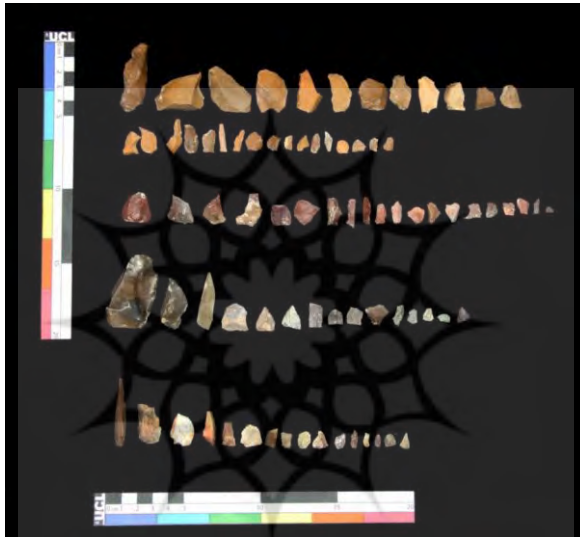

تصویر ۱۰: برخی سفالهای سیلک ۲ و ۳

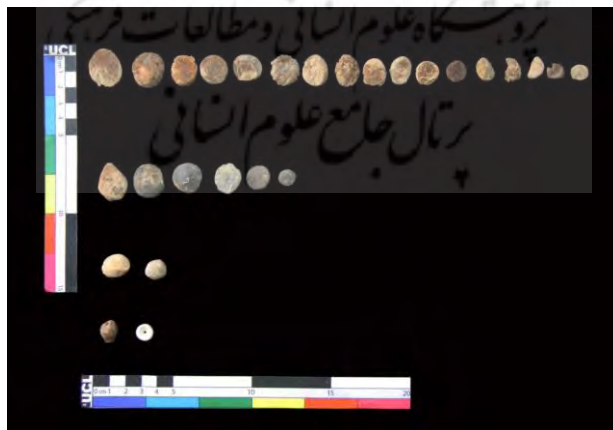
صیانت و ساماندهی
عرصه و حریم
منظری تپه‌های
باستانی سیلک کاشان

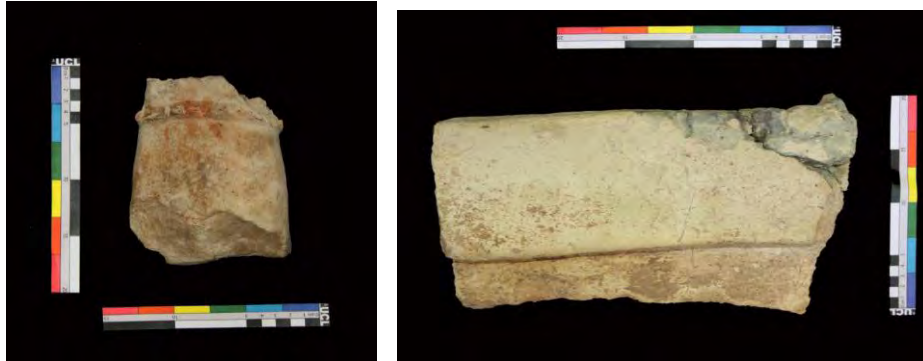
تصویر ۱۱: نمونه‌های از سفال‌های عصر آهن

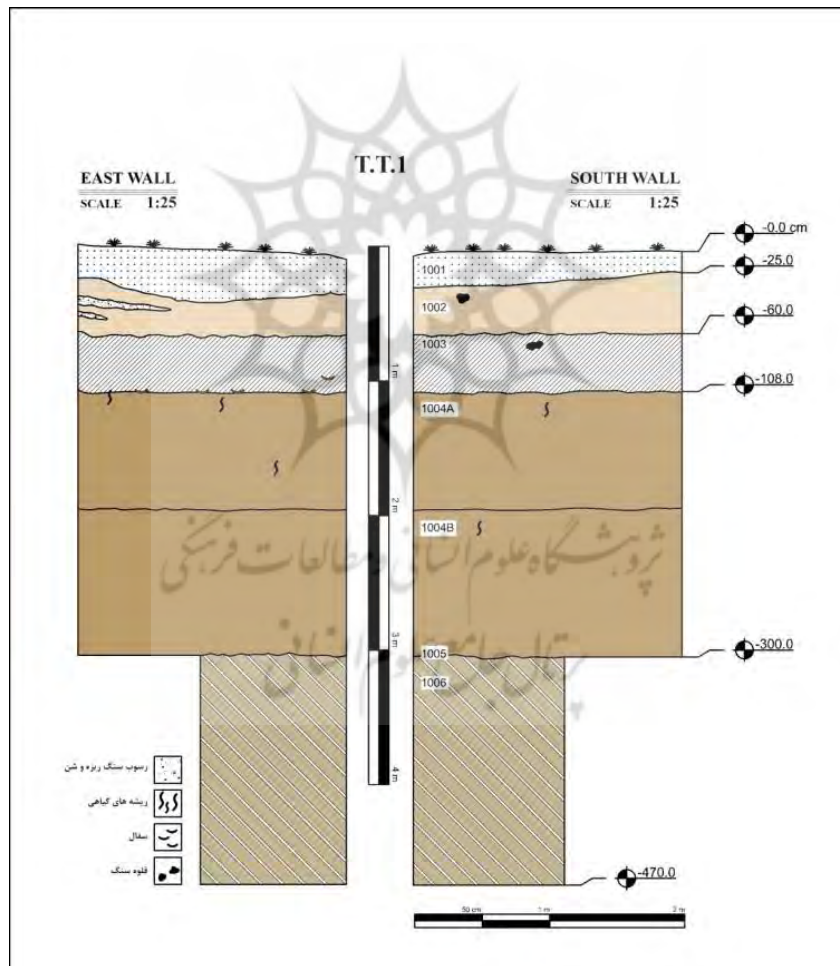
تصویر ۱۲: تعدادی از ابزارهای سنگی

تصویر ۱۳: توکن‌های گلی و سنگی

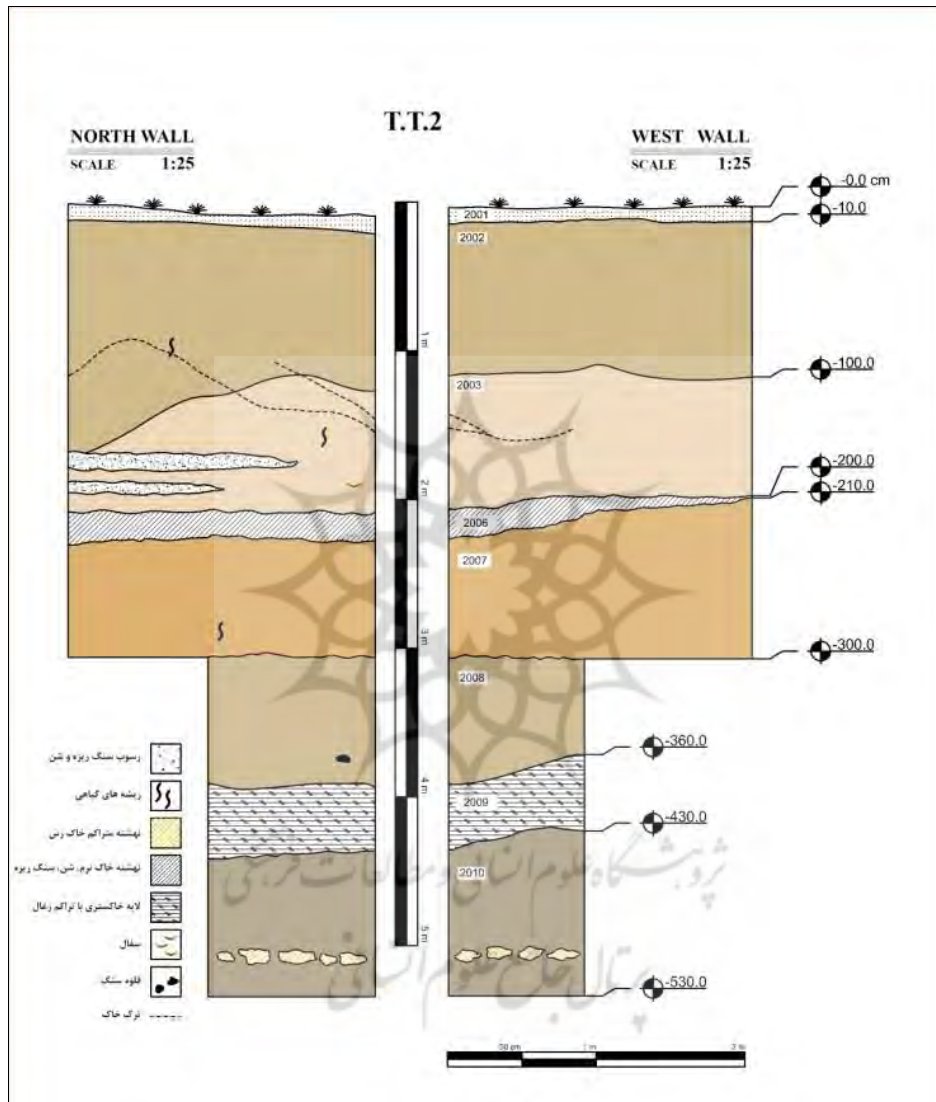

تصویر ۱۴: سمت راست آجر تزیینی ساده و سمت چپ آجر به شکل میج دست

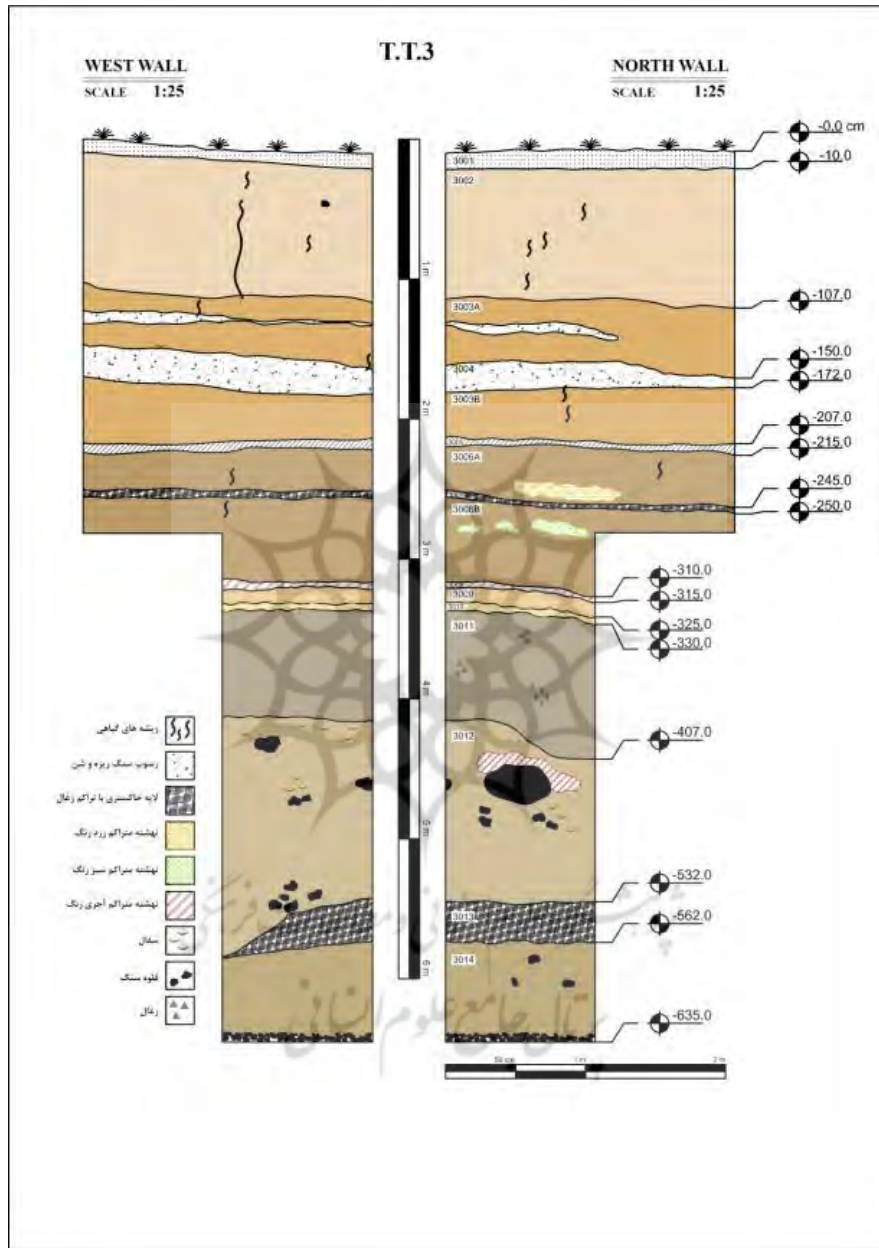

شکل ۱: برش دیواره جنوبی و شرقی گمانه ۱

صیانت و سالم‌نمایی
عرصه و حریم
منظری تپه‌های
باستانی سیلک کاشان

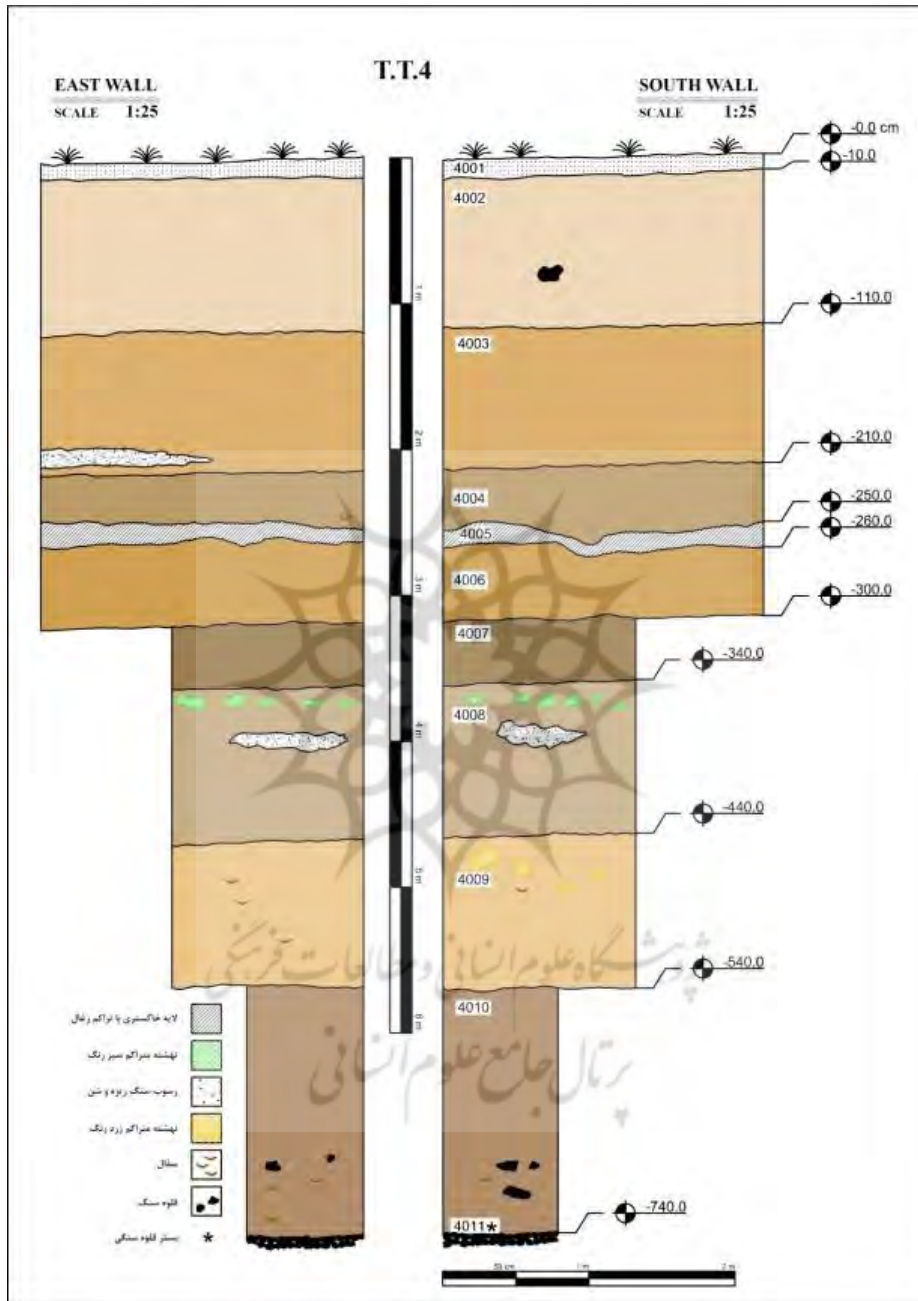

شکل ۲: طرح برش دیواره شمالی و غربی گمانه ۲

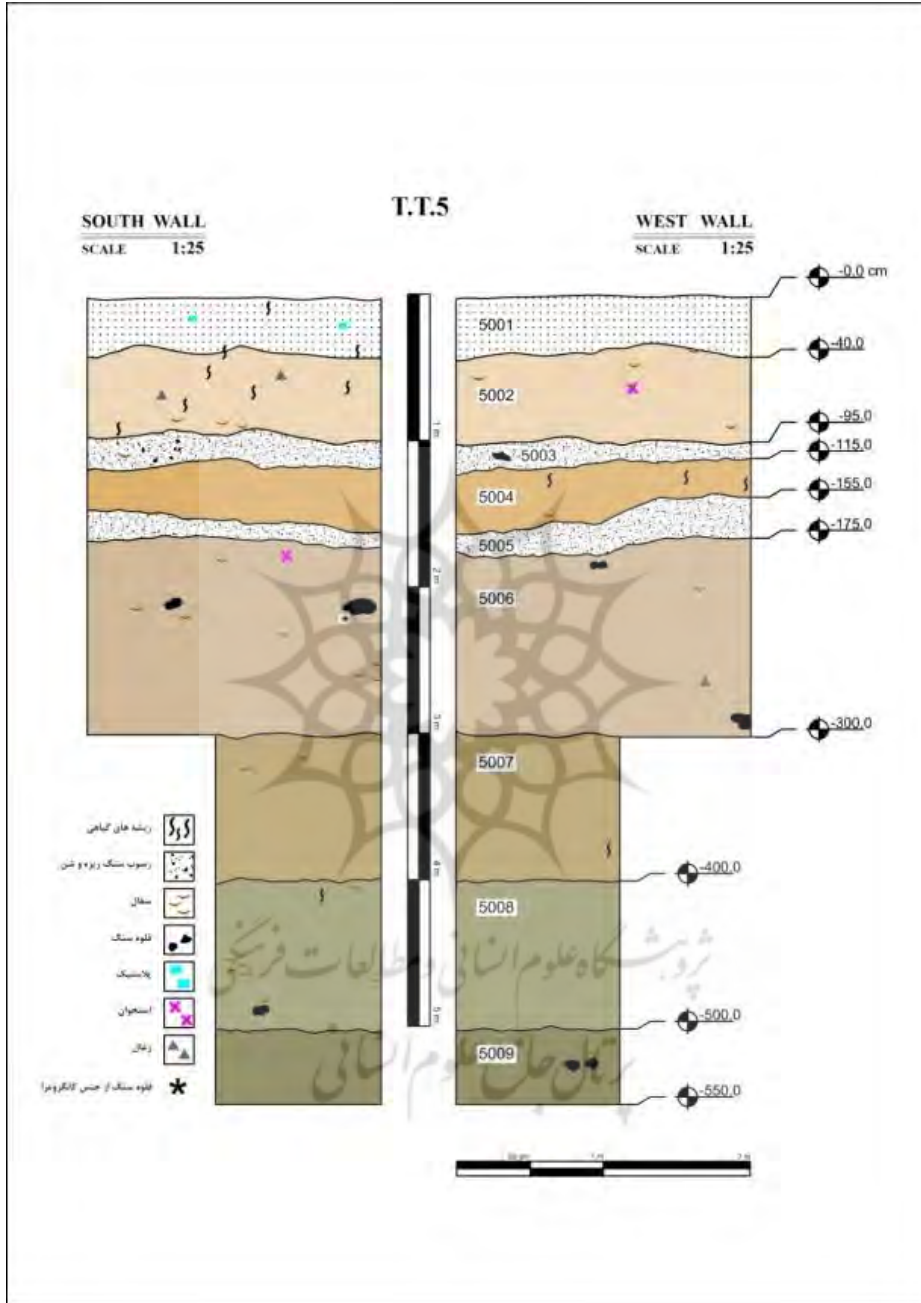
شکل ۳: طرح برش دیواره شمالی و غربی گمانه ۳

صیانت و سالم‌نمایی
عرصه و حریم
منظری تپه‌های
باستانی سیلک کاشان

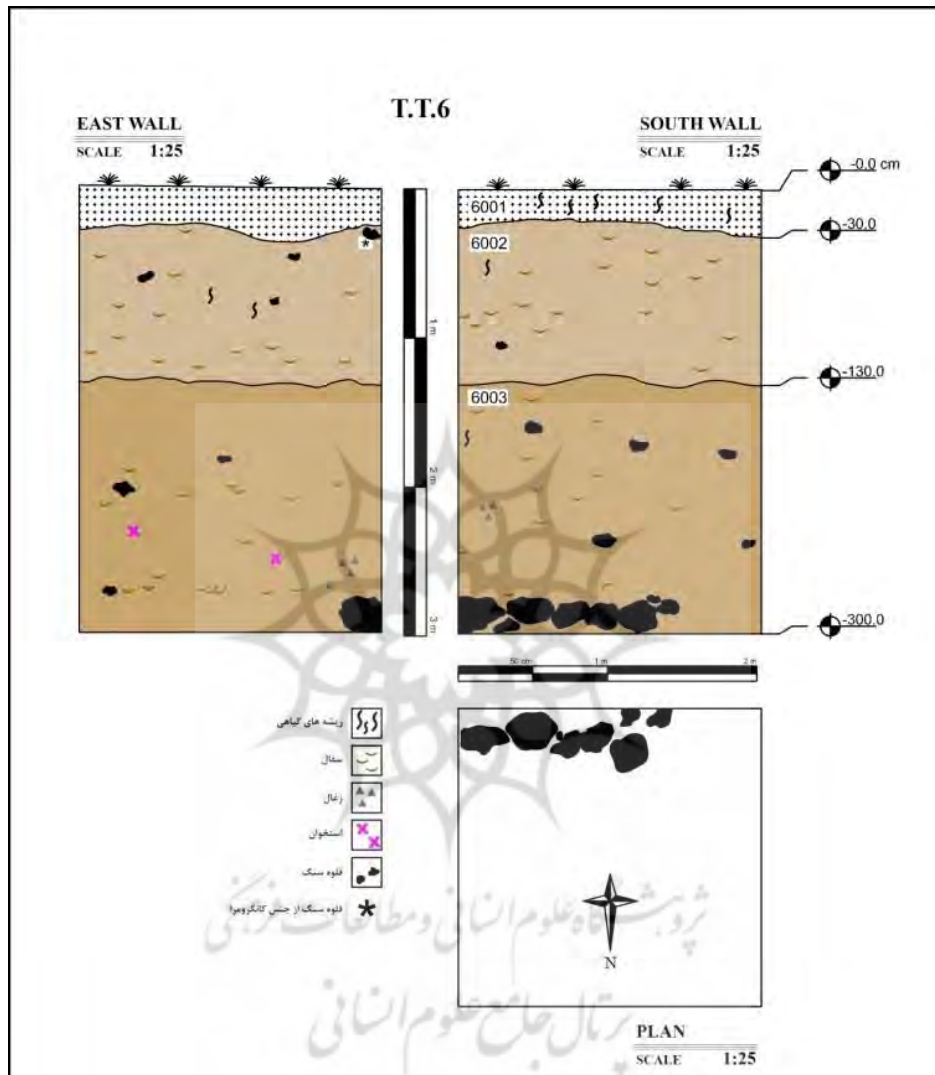
شکل ۴: طرح برش دیواره جنوبی و شرقی گمانه ۴

پژوهش نامه کاشان
شماره یازدهم (پایه ۱۹)
بایز و زمستان ۱۳۹۶

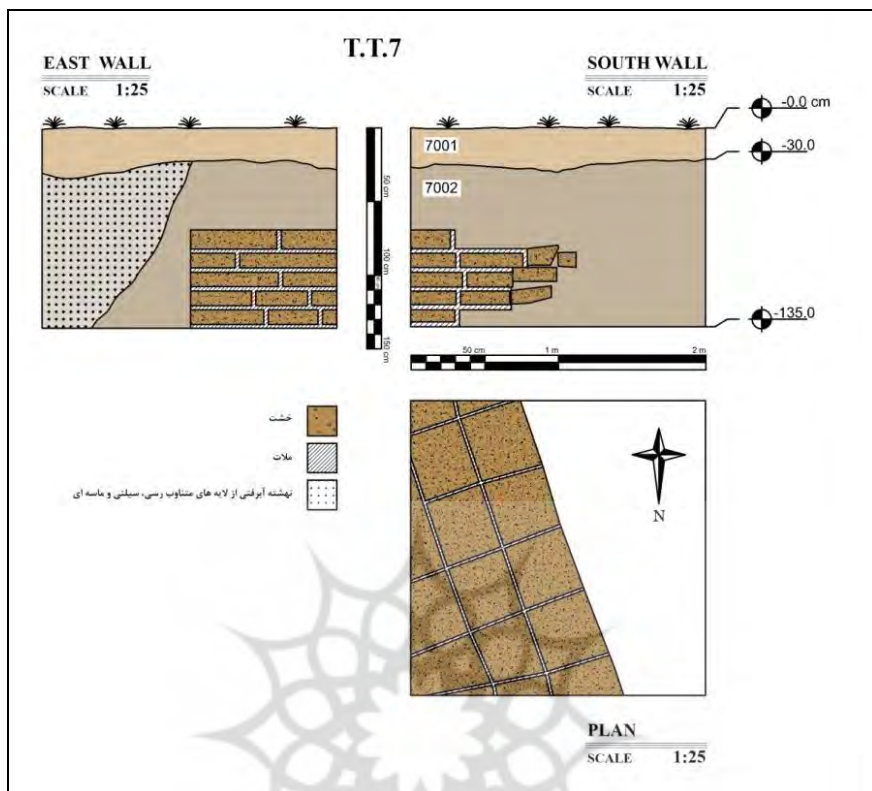

صیانت و سالم‌نمایی
عرصه و حریم
منظری تپه‌های
باستانی سیلک کاشان

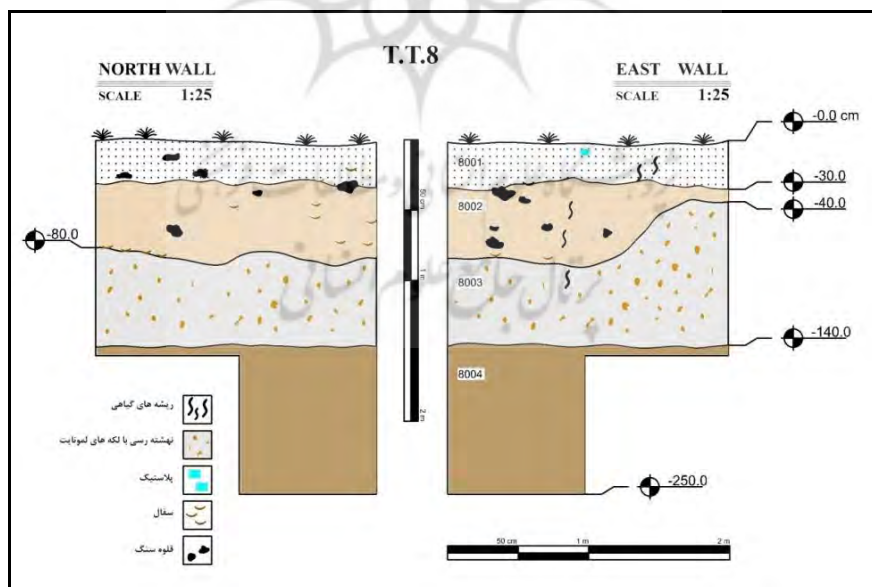
شکل ۵: طراحی برش دیواره جنوبی و غربی گمانه ۵

شکل ۶: برش دیواره جنوبی و شرقی گمانه ۶ و پلان سازه سنگی به دست آمده

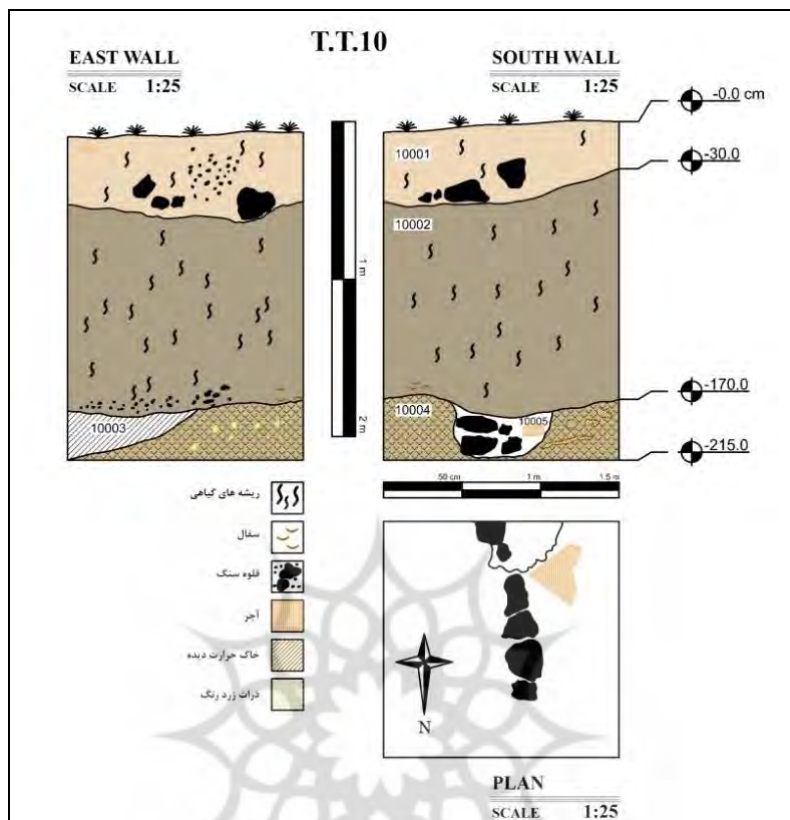

شکل ۷: برش دیواره جنوبی و شرقی گمانه ۷ و پلان سازه خشتی (کانتکست ۷۰۰۴)

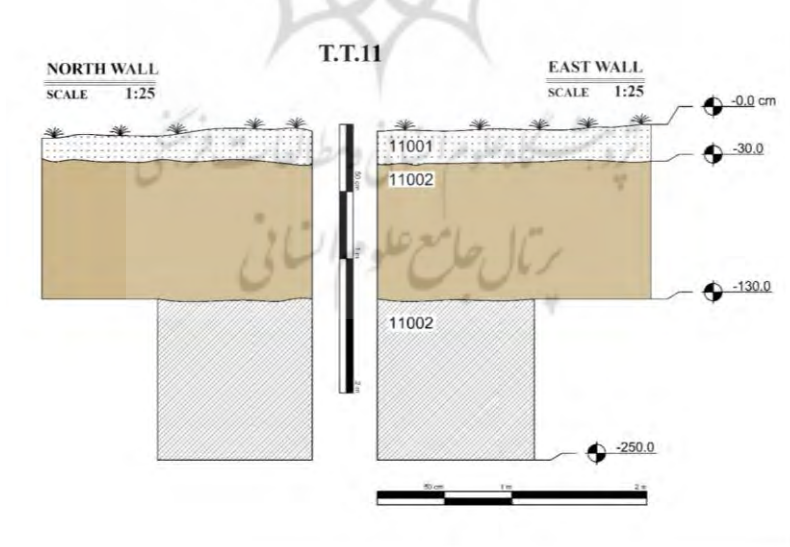

شکل ۸: برش دیواره شمالی و شرقی گمانه ۸

صیانت و سالمندگی
عرصه و حریم
منظری تپه‌های
باستانی سیلک کاشان

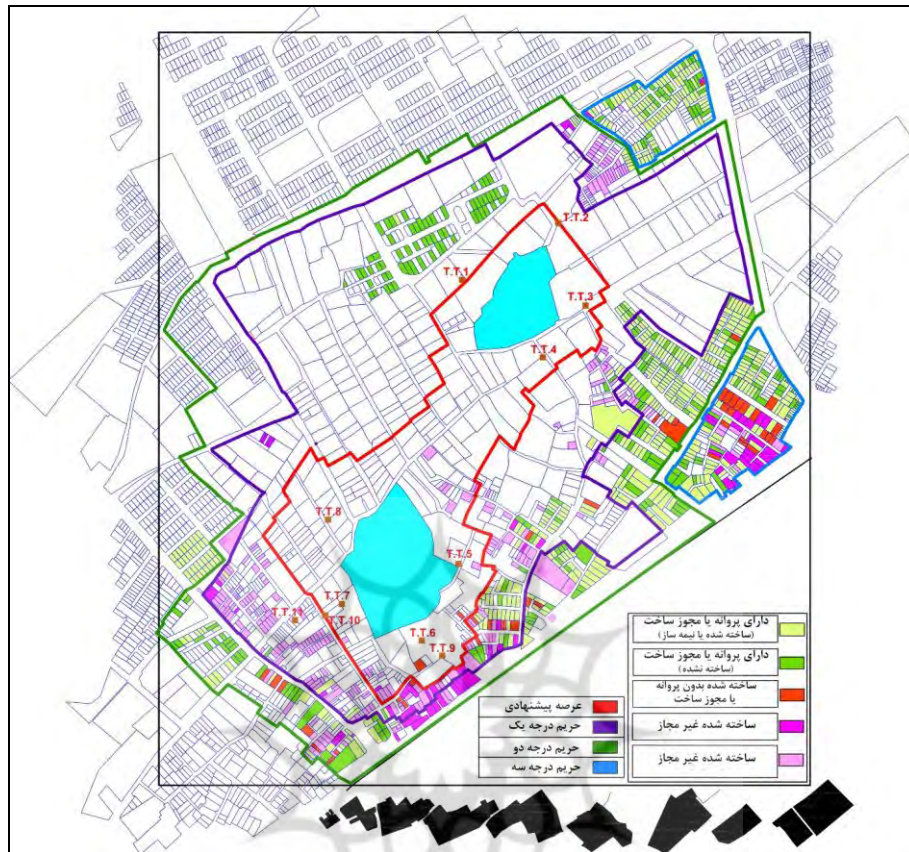

شکل ۱۰: برش دیواره جنوبی و شرقی گمانه ۱۰ همراه با پلان سازه حرارتی

شکل ۱۱: برش شمالی و شرقی گمانه ۱۱

صیانت و سالم‌نمایی
عرصه و حریم
منظری تپه‌های
باستانی سیلک کاشان

نقشه ۱: نقشه تعیین عرصه و حریم محوطه سیلک: خط قرمز عرصه محوطه، خط آبی حریم درجه یک و خط سبز حریم درجه دو را نشان می‌دهد.

منابع

- جاوری، محسن، با همکاری مجید منتظرظهوری و جواد حسین‌زاده، ۱۳۹۴، گزارش گمانه‌زنی به منظور تعیین عرصه و پیشنهاد حریم تپه‌های سیلک، تهران: سازمان میراث‌فرهنگی کشور، معاونت پژوهشی، پژوهشکده باستان‌شناسی.
- حیدری، سامان، ۱۳۸۱، «گزارش کاوش ترانسه الف و زمین ریخت منطقه کاشان» در زیگورات سیلک به‌کوشش صادق ملک‌شهمیرزادی، تهران: سازمان میراث‌فرهنگی کشور، معاونت پژوهشی، پژوهشکده باستان‌شناسی.
- فاضلی، حسن، ۱۳۸۸، گزارش مقدماتی کاوش‌های باستان‌شناسی تپه سیلک شمالی، فصل اول و دوم و گزارش لایه‌نگاری محوطه باستانی تپه قبرستان نوش‌آباد، تهران: پژوهشکده باستان‌شناسی کشور.
- گیرشمن، رومن، ۱۳۷۹، سیلک کاشان (ج ۱)، ترجمه اصغر کریمی، تهران: سازمان میراث‌فرهنگی کشور.

پژوهش‌نامه کاشان
شماره یازدهم (پیاپی ۱۹)
بایز و زمستان ۱۳۹۶

•
•
•
•
•
•
•

- _____ ، ۱۳۸۹، سیلک کاشان (ج ۲)، ترجمه اصغر کریمی و آریتا همپارتیان، کاشان: نشر مرسل.
- ملک شه میرزادی، صادق، ۱۳۸۱، زیگورات سیلک، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، معاونت پژوهشی، پژوهشکده باستان‌شناسی.
- _____ ، ۱۳۸۲، نقره کاران سیلک، تهران: سازمان میراث فرهنگی کشور، معاونت پژوهشی، پژوهشکده باستان‌شناسی.
- _____ ، ۱۳۸۳، سفالگران سیلک، تهران: سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، پژوهشکده باستان‌شناسی.
- _____ ، ۱۳۸۴، صیادان سیلک، تهران: سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، پژوهشکده باستان‌شناسی.
- _____ ، ۱۳۸۵، سیلک کهن‌ترین روستای محصور ایران، تهران: سازمان میراث فرهنگی و گردشگری، پژوهشگاه میراث فرهنگی و گردشگری، پژوهشکده باستان‌شناسی.
- نوروزی، آصف، ۱۳۹۲، گزارش مستندسازی عملیات سازمان آبفا در حریم درجه دو تپه سیلک جنوبی، اداره کل سازمان میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی استان اصفهان، اداره میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی شهرستان کاشان.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی

Organization and preservation of landscape zone of ancient *Tepe Sialk*

Mohsen Javeri

*Assistant Professor of University of Kashan
javeri@kashanu.ac.ir*

Majid MontazerZohuri

*Visiting Assistant Professor of University of Kashan
majid_zohor@yahoo.com*

Javad HoseinZadeh

*Assistant Professor of University of Kashan
javadhoseinzadeh@ymail.com*

Abstract

Sialk Tepe of Kashan is one of the first permanent human settlements in Iranian Plateau and contains remains dating from 7th millennium BC (Neolithic period) until third Iron Age (Median period) and because of its sublime cultural and historical values, deserves more researching attention. This ancient zone has been afflicted by numerous damages through the recent century; destructive phenomenon of town expansion has always harmed the archaeological zones such as Sialk which are located within towns. Along with destructive expansion of Kashan towards Sialk, farmers of the region have also overrun the zone and occupied some of its lands for farming. To prevent such activities and preserve landscape zone of Sialk, Cultural Heritage Organization of Kashan with assistance of Kashan Municipality has conducted an archaeological researching program titled “speculation for specification of archaeological zone of Sialk and proposition of its borders” which resulted in determination of exact boundaries of this zone.

Keywords: Sialk Tepe, Archaeology, Borders of Sialk Zone, Landscape Zone.

Studies on Kashan

- **Organization and preservation of landscape zone of ancient Tepe Sialk**
Mohsen Javeri, Majid MontazerZohuri, Javad HoseinZadeh
- **Aran va Bidgol in historical sources/** Muhammad Mashhadi Noushabadi
- **Three drinking companions in Khozzaq village of Ravand; an account of some Muslim warriors in Kashan/** Hosein Imanian
- **Kashanological aspects in historiographies of Qom, Isfahan, and Kashan**
MohammadReza MahdiZade
- **Social profile of Iranian Jews in Safavid era/** Hosein Heydari, Ali Fallahian Vadeqani
- **Influence of Kashan's painters on Safavid textiles/** Maliheh Qorbani , Hasan Azizi
- **Study of four dialects of Kashan (AbuZaydAbadi, Barzoki, Totmachi, Qohrudi)**
Seyed Tayyeb Razzaqi
- **Traditional irrigation system of Sulaymaniyah spring in Fin of Kashan/** Abbas Torabzade